

Výzkum sídliště ze starší doby železné až mladší doby římské v Turnově

Jan Prostředník

ÚVOD

V červnu roku 2010 proběhl záchranný výzkum v souvislosti se stavbou autobusového terminálu v Turnově na parc. č. 1927, 1926/2 a 1935/1 u vlakového nádraží.¹ Stavbou dotčený prostor je součástí polygonu ÚAN 03-32-22/1. Lokalita se nachází v nadmořské výšce 263 m na pravém břehu řeky Jizery, která protéká východně od lokality ve vzdálenosti 500 m; převýšení činí 17 výškových metrů. Na západní straně ve vzdálenosti 500 m lokalitu obtéká Odolenovický potok (IV. řád).

Rostlý terén je tvořen návějí degradované spraše promíšené pískem a náplavovým sedimentem prachové konzistence šedožluté až šedohnědé barvy. Pod spraší pokračují hlinité štěrky s písčitou svrchní vrstvou, náležející k terasovým říčním sedimentům; vlastní křídové podloží ve formě zvětralých křemenitých pískovců se objevuje v hloubce cca 4 až 12 metrů od současného povrchu.

PŘEHLED ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU SÍDELNÍCH KOMPONENT NA ÚZEMÍ MĚSTA TURNOVA

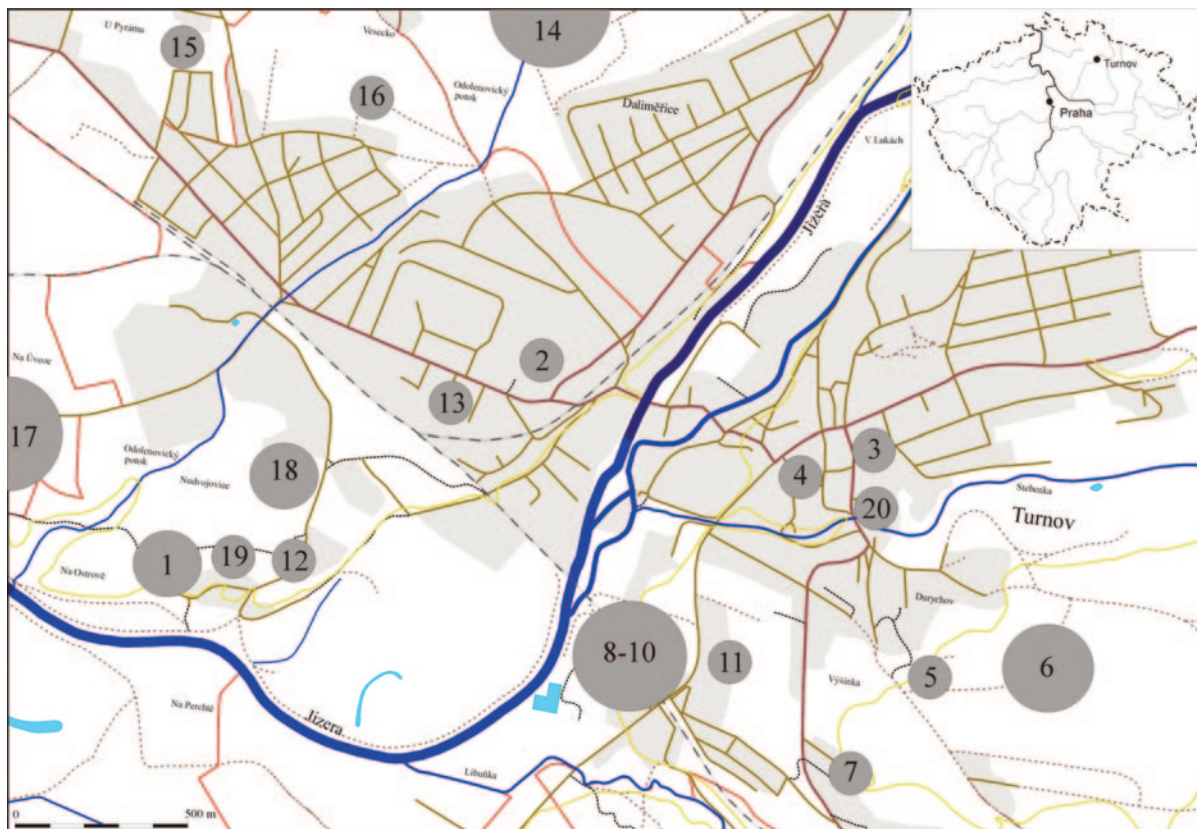
Na pravém břehu Jizery se v katastrálním území Turnova (*obr. 1:13*) nacházejí dva izolované sídelní areály: prostor tzv. panské nebo též Aehrenthalovy cihelny a sídelní areál v místní části Turnov-Nudvojovice, který pokračuje i na sousední katastrální území Přepeře u Turnova.

Aehrenthalova cihelna leží ve vzdálenosti cca 300 m severně od plochy zkoumané v rámci stavby autobusového terminálu. Jde o lokalitu, kde byly na počátku 20. století registrovány četné doklady antropogenní aktivity zejména z období mladšího pravěku. Před rokem 1908 zde byly objeveny dva hroty železných kopí a pravděpodobně železný meč, které K. Buchtela označil za výbavu laténského kostrového hrobu (*Buchtela 1908*, 109). J. V. Šimák vnesl poněkud zmatek do okolností tohoto nálezu, neboť se jednou se zmiňuje o jednom hrobě, podruhé o hrobech dvou (*Šimák 1907*, 13; *týž 1909*, 185). Ve všech případech však byly železné předměty spojovány s laténským kostrovým hrobem, datovaným do 4.–3. století př. n. l. Zcela nový názor na tento nálezu uveřejnil J. Waldhauser, který zmíněná železná kopí dává do souvislosti s nálezem žárového bojovníckého hrobu z 6.–5. století př. n. l. (*Waldhauser 1995*).

V říjnu roku 1925 narazili dělníci při těžbě hlíny v Aehrenthalově cihelně na pozůstatky popelnicových hrobů. Správce cihelny František Haškovec kontaktoval pátera Jan Hájka, který obhlédl nálezovou situaci. Zjistil, že byly rozrušeny tři popelnicové hroby v hloubce cca 50 cm a ve vzdálenostech cca 2 m od sebe. 27. října našli dělníci v cihelně ještě další hrob a o několik dní později poslední, pátý hrob. Ve všech případech šlo o hroby žárové, vybavené keramickými nádobami. Páter Hájek nádoby z rozrušených hrobů zachránil pro turnovské muzeum. Díky podrobné zprávě o nálezů a plánu hrobů mohl Jan Filip v roce 1942 při pasportizaci archeologické sbírky v turnovském muzeu rekonstruovat původní hrobové celky. Na základě nálezů žárového pohřebiště v Aehrenthalově cihelně Jan Filip vydělil specifickou kulturní skupinu ze závěrečného období kulturního komplexu lužických popelnicových polí. Pohřebiště v cihelně se tak stalo eponymní lokalitou tzv. turnovského typu (*Waldhauser 1976*).² K objevu žárových hrobů v Aehrenthalově cihelně mohlo dojít již o několik let dříve. V roce 1920 našel řídicí učitel Pelant Modřišic jeden celý a tři poškozené bronzové náramky, které zcela evidentně náležely do výbavy žárového hrobu z horizontu HaD2–LTA. Vedle pohřební komponenty přechodu starší a mladší doby železné byla v Aehrenthalově cihelně prokázána i soudobá komponenta sídlištní. Objev sídlištních objektů

¹ S-JTSK: 684714/994643, 684689/994655, 684726/ 994674; 684702/ 994685, nadmořská výška dosahuje 263 m.

² Vzhledem k objevům obdobných regionálních skupin v rámci Čech se od tohoto termínu postupně upustilo a tyto kulturní skupiny jsou obecněji řazeny do přechodného horizontu starší a mladší doby železné (HaD2–LTA).

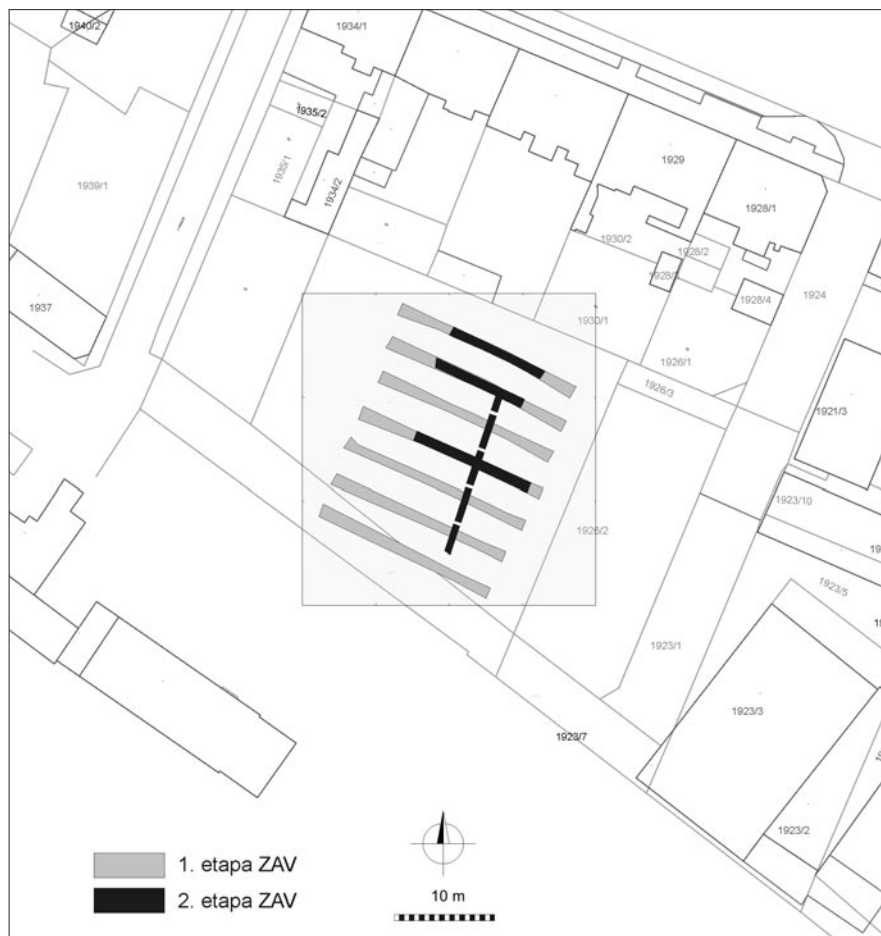

Obr. 1. Pravěké a raně středověké nálezy v Turnově a nejbližším okolí. 1) Turnov-Nudvojovice, poloha „Na Bubnu“ (sídlíště – neolit, eneolit, BD–HaA, LTC–D), 2) Turnov – Aehrenthalova cihelna (žárové pohřebiště, sídlíště – eponymní naleziště turnovského typu lidu popelnicových polí), 3) Turnov – Mariánské náměstí (sídlíště – HaD – ZAV 1993, 2002), 4) Turnov – Dvořákova ul. čp. 287 (sídlíště – HaD – ZAV 1998), 5) Turnov-Vrchhůra (sídlíštní charakter – HaD/LTA – ZAV 1998), 6) Turnov-Vrchhůra (blíže nelokalizované žárové pohřebiště – HaB), 7) Turnov, „Na Kamenici“ (nález sídlíštního objektu – HaD), položky 8, 9, 10 – komplex Maškových zahrad: 8–10) Turnov – zastávka (sídlíště – doba římská, údajně žárový hrob z doby římské, nález dvou mincí Antonia Pia (138–161 n. l.) a byzantských mincí (4.–6. stol.); Turnov – Areál technických služeb (sídlíště – BD–HaA, HaC–HaD, starší doba římská – ZAV 1995); Turnov – Maškovy zahrady (sídlíště – LnK, StK, KŠK, BD–HaC, mladší doba římská, RS1 – ZAV 1998, 2000–2001, 2009, 2012); 11) Turnov, poloha „V Zátíší“ (HaA–HaB, HaC–HaD, doba římská, 13. stol. – žárové pohřebiště, zásobní objekty, pece, stopy železářské výroby – ZAV 2004); 12) kostel sv. Jana Křtitele v Nudvojovicích (neolit, BD–HaB, RS4–VS2, sídlíště, 2–3 stavební fáze kostela – ZAV 2001/2002); 13) Turnov – autobusový terminál na parc. č. 1927, 1926/2 a 1935/1 (HaD, LT, starší doba římská, VS1–VS2 – ZAV 2010); 14) Průmyslová zóna Vesecko (KNP, ŠK, BC–LTD, doba římská a stěhování národů, RS 3–4, sídlíště – ZAV 2005, 2006, 2008, 2011, 2012); 15) Ohrazenice, poloha „U Pyrámu“ (StK, ŠK, BD–HaB – sídlíště, dílny na výrobu kamenných nástrojů – ZAV 1998); 16) Turnov, parc. č. 3856/6, areál Správy a údržby silnic (StK, BD–HaB, HaD, 13.–16. stol. – ZAV 2001); 17) Přepeře, poloha „Na Černavách“ (LNK, StK, eneolit, BD, HaB, RS 2); 18) Turnov-Nudvojovice – parc. č. 3758/7 (StK, ŠK, BC–HaA, sídlíště, dílny na výrobu kamenných nástrojů, pohřebiště – ZAV 2008); 19) Turnov-Nudvojovice, parc. č. 3779/7, čp. 12 (BD–HaA, raný středověk, zásobní objekt, výrobní objekt? – ZAV 2012); 20) Turnov – Markova ul., Střelnice (BD–HaB, zlomky keramiky v středověkých vrstvách – ZAV 2001)

ohlásil již v roce 1908 Karel Buchtela. V roce 1925 dokumentoval relikty sídlíštní jámy v cihelně i páter Hájek. Nedaleko pohřebiště došlo k odkryvu jámy o průměru asi 180 cm a hloubce 50–60 cm. Z výplně této jámy jsou v turnovském muzeu deponovány zlomky keramiky, které lze chronologicky spojit s pohřební komponentou HaD2–LTA (inv. č. A 2539–2587). Z Aehrenthalovy cihelny se podařilo zachránit pouhý zlomek nemovitých i movitých objektů. Podle výpovědi bývalých zaměstnanců „zde byly zbytky nádob nalézány velmi často“ (Filip 1947, 264).

Přibližně 600 m západně od zkoumané lokality se nachází další sídelní areál s doklady osídlení již od neolitu po raný středověk (obr. 1:1,12,18,19). Jde o místní část Turnov-Nudvojovice (naposledy Prostředník – Šída 2013). Rozsah sídelního areálu na pravém břehu Jizery bohužel nelze s ohledem na recentní zástavbu lépe specifikovat.

Obr. 2. Turnov – autobusový terminál. Geodetické zaměření sond 1. a 2. etapy výzkumu do katastrální mapy (ing. Alexej Bělecký, Geodetické služby, Liberec)

Obr. 3. Turnov – autobusový terminál. Geodetické zaměření nálezkové situace druhé etapy výzkumu do katastrální mapy (ing. Alexej Bělecký, Geodetické služby, Liberec)

Obr. 4. Turnov – autobusový terminál. Polohopisné zaměření nálezové situace (šedou barvou je vyznačen půdorys objektu 1/2010)

Další sídelní komponenty byly zkoumány na lokalitě Maškovy zahrady, která se nachází ve vzdálenosti 800 JV od území zkoumaného v souvislosti se stavbou autobusového terminálu (*obr. 1:8–10*). Lokalita byla opakovaně osídlována již od pozdního paleolitu, dále v neolitu (LnK, StK; *Bláhová-Sklenářová – Prostředník 2007*), eneolitu (KŠK; *Prostředník – Šída 2004*), době bronzové a železné (lužická kultura, slezskoplatěnická kultura; BC-HaD/LTA; *Prostředník 1996; týž 2001; Bláhová-Sklenářová – Prostředník 2007a*), starší i mladší době římské (*Droberjar – Prostředník 2004*) a raném středověku (naposledy *Profantová – Prostředník 2014*; souborně k lokalitě viz *Prostředník a kol. 2010*).

METODIKA ZÁCHRANNÉHO ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU

Záchranný archeologický výzkum v souvislosti se stavbou autobusového terminálu byl rozdělen do dvou etap (*obr. 2 a 3*). První etapa byla zaměřena na zjišťovací sondáž. Bohužel nebylo možné využít žádných nedestruktivních metod výzkumu. Povrchová ani letecká prospekce by s ohledem na zpevněný povrch nepřinesla žádné relevantní výsledky a ani geofyzikální měření nebylo vzhledem k bezprostřední blízkosti železničního kolejiště vlakové nádraží a podzemních inženýrských sítí využito. Z tohoto důvodu jsme provedli zjišťovací sondáž za pomoci autobagru UDS s rovnou lžící. Plocha budoucího staveniště byla protnuta sedmi sondami přibližně v ose východ–západ. Sondy měly šířku limitovanou šířkou lžice (2 m) a jejich délka byla 21–23 m. V sondách byly detekovány nemovité objekty, proto bylo přistoupeno k druhé etapě záchranného výzkumu. Ta byla zahájena skrývkou nadloží nad úroveň reliktů kulturní vrstvy. Svrchní část nadloží byla snímána opět za použití strojové mechanizace (UDS). Povrch podorničí včetně reliktu kulturní vrstvy byl skrýván ručně. Zahloubené objekty registrované od úrovně ornice byly označovány průběžně jednotnou řadou následných čísel bez prvotního dělení na kúlové jamky a sídlištní jámy (*obr. 4*). Zahloubené objekty byly po vyznačení půdorysu zkoumány, dokumentovány a zaměřeny standardním způsobem. Artefakty a ekofakty byly z uloženin vybírány bez selekce a následně evidovány a deponovány ve sbírce turnovského muzea pod inv. č. A6731.

Z výplní zahloubených objektů i z reliktů kulturních vrstev byly odebírány vzorky výplní k proplavení flotační metodou na plavící lince typu ANKARA. Byl získán paleobotanický materiál (zuhelnatělé zbytky rostlinných těl a uhlíky dřevin), který byl analyzován v laboratoři v Roudnici nad Labem (*Novák 2017*). Radiokarbonové datování bylo zadáno z biomateriálu z výplně obj. 17/2010 (Prof. Anna Pazdur – Silesian University of Technology, Institute of Physics Department of Radioisotopes, GADAM Centre of Excellence Krzywoustego 2, 44-100 Gliwice, POLAND, <http://www.carbon14.pl/>).

POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE

Při záchranném výzkumu v souvislosti se stavbou autobusového terminálu v Turnově na parc. č. 1927, 1926/2 a 1935/1 bylo prozkoumáno celkem 39 nemovitých objektů, z nichž šest (obj. 5, 6, 11, 24, 27 a 37) bylo následně prohlášeno za objekty přírodního původu (zazeměné kaluže, redepozice půdního typu atd.).

Přehled nemovitých objektů

Objekt č. 1/2010 (*obr. 4*)

Popis: Zahloubený objekt velmi nepravidelného elipsovitého půdorysu s laloky; nepravidelný U profil, mírně nerovné dno. **Rozměry:** délka (dochovaná) 26 m, šířky (od severu) 5,48 m, 10,4 m, 15 m, 8,8 m, 6,5 m, hloubka 0,5–0,7 m. **Výplň 1:** tmavě šedá středně ulehlá sprašová hlína (mocnost 0,07–0,12 m). **Výplň 2:** hnědočerná středně ulehlá sprašová hlína (mocnost 0,2–0,32 m). **Výplň 3:** žlutohnědá silně ulehlá sprašová hlína (podloží). **Výplň 4:** šedočerná středně ulehlá sprašová hlína (mocnost do 0,12 m). **Artefakty/ekofakty:** keramika, ŠI, mazanice, struska/škvára, sklo/sklovina, vzorek výplně (200 l). **Datace:** mladší pravěk – popelnicová pole – HD-LT – doba římská – VS1. **Poznámka:** Objekt s největší pravděpodobností není antropogenního původu. Jde zřejmě o depresi zazeměnou redeponovanou kulturní vrstvou, objekt byl zkoumán průtahovou sondou se sektory A–E a příčnými sondami 1–5.

Objekt č. 2/2010 (*obr. 5*)

Popis: zahloubený objekt elipsovitého půdorysu, asymetricky schodový U profil, ploché dno, hladké stěny. **Rozměry:** délka 0,6 m, šířka 0,32 m, hloubka 0,18 m. **Výplň:** černošedá středně ulehlá sprašová hlína promíšená s hnědočernou. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** kúlová jamka.

Objekt č. 3/2010 (*obr. 5*)

Popis: zahloubený objekt elipsovitého půdorysu s excentricky umístěnou kúlovou jamkou (průměr 0,26 m), U profil, ploché dno, hladké stěny. **Rozměry:** délka 1,1 m, šířka 0,57 m, hloubka 0,27 m. **Výplň 1:** černošedá středně ulehlá sprašová hlína lehce promíšená s hnědočernou (10 %). **Výplň 2:** žlutohnědá silně ulehlá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** keramika, vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk – LT?. **Poznámka:** sloupová jáma.

Objekt č. 4/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt téměř kruhového půdorysu. U profil, hladké stěny, k severu sestupné dno. **Rozměry:** průměr 0,4–0,5 m, hloubka 0,03 m. **Výplň:** tmavě šedá silně ulehlá jílovitá hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikť kúlové jamky.

Objekt č. 7/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt obdélííkového půdorysu, U profil, svislé rovné hladké stěny, ploché dno. **Rozměry:** strany 0,98 a 0,7 m, hloubka 0,14 m. **Výplň:** žlutohnědá středně ulehlá sprašová hlína promíšená černošedou. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikť dna objektu zásobního charakteru.

Objekt č. 8/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt kruhového půdorysu, U profil, ploché dno, hladké stěny. **Rozměry:** průměr 0,24–0,28 m, hloubka 0,2 m. **Výplň:** tmavě šedá středně ulehlá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** kúlová jamka.

Objekt č. 9/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt kruhového půdorysu, U profil, oblé dno, hladké stěny. **Rozměry:** průměr 0,2 m, hloubka 0,04 m. **Výplň 1:** tmavě šedá středně ulehlá sprašová hlína. **Výplň 2:** hnědočerná středně ulehlá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikť kúlové jamky.

Objekt č. 10/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt kruhového půdorysu, U profil, ploché dno, hladké stěny. **Rozměry:** průměr 0,3 m, hloubka 0,08 m. **Výplň:** tmavě šedá středně ulehlá sprašová hlína promíšená s hnědočernou. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikť kúlové jamky.

Objekt č. 12/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt kruhového půdorysu, asymetrický U profil, mírně sestupné ploché dno, hladké stěny. **Rozměry:** průměr 0,46 m; hloubka 0,1 m. **Výplň:** tmavě šedá středně ulehlá sprašová hlína promíšená běložlutou (45 %) a lehce černošedou (5 %). **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikť kúlové jamky.

Objekt č. 13/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt téměř obdélííkového půdorysu, U profil, ploché dno, dvouvrstevná výplň. **Rozměry:** strany 0,46 a 0,58 m, hloubka 0,2 m. **Výplň 1:** tmavě šedá středně ulehlá sprašová hlína promíšená s hnědočernou hlínou. **Výplň 2:** středně ulehlá hnědočerná sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikť sloupové jámy.

Objekt č. 14/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt hruškovitého půdorysu, U profil, ploché dno, hladké stěny. **Rozměry:** délka 0,5 m, šířka 0,26 m, hloubka 0,06 m. **Výplň:** středně ulehlá černoohnědá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** keramika, vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikť kúlové jamky.

Objekt č. 15/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt elipsovitého půdorysu, široký U profil, oblé dno, hladké stěny. **Rozměry:** délka 0,7 m, šířka 0,4 m, hloubka 0,2 m. **Výplň 1:** tmavě šedá středně ulehlá sprašová hlína promíšená s hnědočernou hlínou. **Výplň 2:** středně ulehlá hnědočerná sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** kúlová jamka.

Objekt č. 16/2010 (obr. 5)

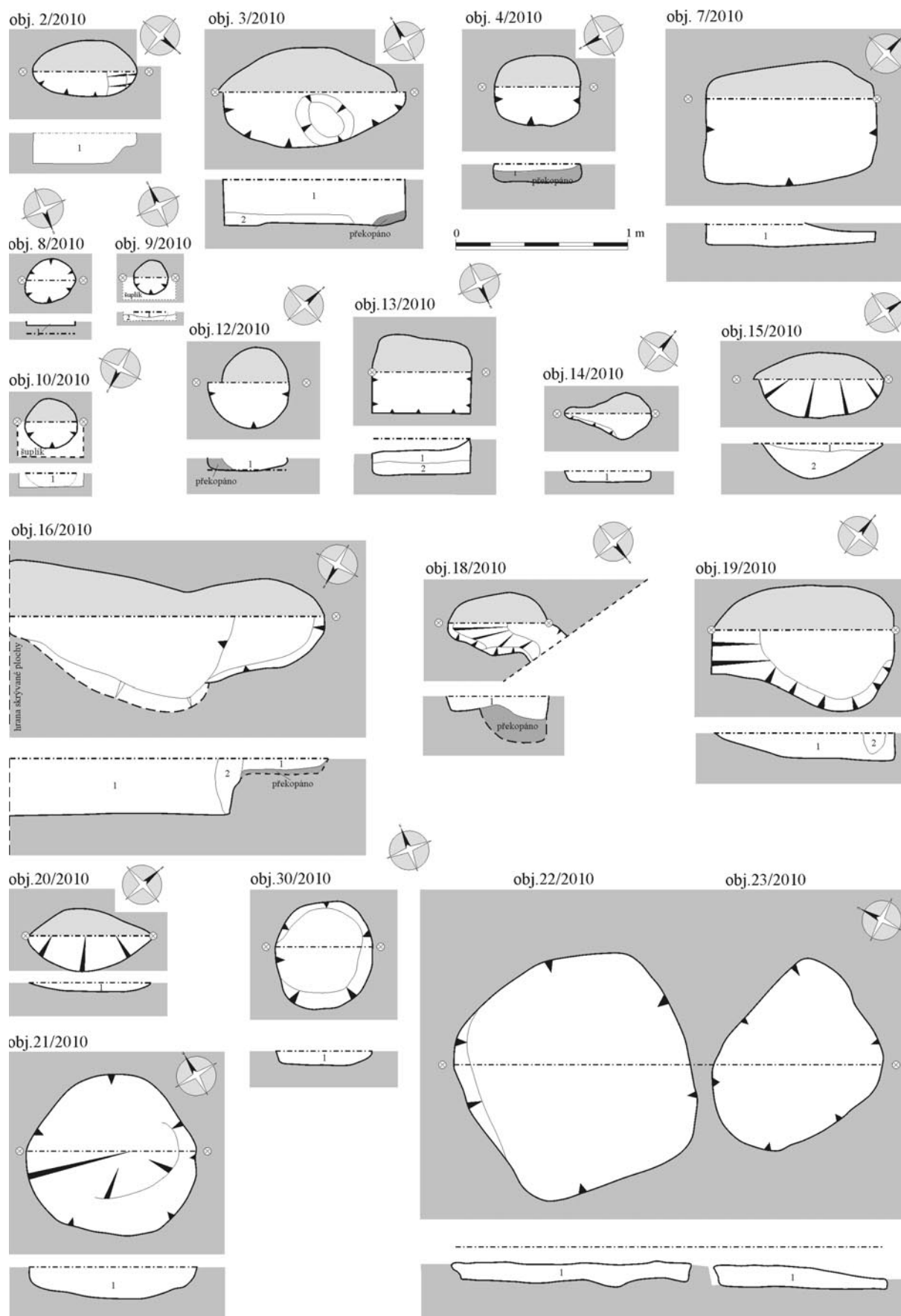
Popis: zahloubený objekt téměř obdélííkového půdorysu, konkávní U profil, ploché rovné dno, hladké stěny. **Rozměry:** strany 1,2 m, 0,7 m, hloubka 0,32 m. **Výplň 1:** bělošedá středně ulehlá jílovitá hlína. **Výplň 2:** tmavě šedá středně ulehlá jílovitá hlína. **Artefakty/ekofakty:** keramika, vzorek výplně (50 l). **Datace:** mladší pravěk – LT; VS2 – intruze. **Poznámka:** zásobní objekt – silo.

Objekt č. 17/2010 (obr. 4)

Popis: jde o součást objektu 1/2010 – zazeměné deprese – nálezy registrovány též pod označením „severozápadní sektor“. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší doba římská. **Poznámka:** kalibrované datum 258–286 AD (9,1 %), 323–417 AD (86,3 %).

Objekt č. 18/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt nepravidelného elipsovitého půdorysu, dvojnásobný U profil, zaoblené a zešíkmené dno, hladké stěny. **Rozměry:** délka 0,6 m, šířka 0,3 m, hloubka 0,09–0,12 m. **Výplň 1:** tmavě šedá středně ulehlá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (20 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikť dvojice kúlových jamek.

Obr. 5. Turnov – autobusový terminál. Půdorysy a řezy zkoumaných objektů 2–4, 7–10, 12–16, 18–23, 30/2010

Objekt č. 19/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt elipsovitého půdorysu, asymetrický U profil, ploché dno, hladké stěny. **Rozměry:** délka 1,06 m, šířka 0,7 m, hloubka 0,16 m. **Výplň 1:** tmavě šedá středně ulehlá sprašová hlína. **Výplň 2:** světle žlutohnědá středně ulehlá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** keramika, vzorek výplně (20 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikv sloupové jámy.

Objekt č. 20/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt elipsovitého půdorysu, U profil, oblé dno, hladké stěny. **Rozměry:** délka 0,7 m, šířka 0,36 m, hloubka 0,05 m. **Výplň:** žlutohnědá středně ulehlá sprašová hlína lehce promíšená šedobílou (5 %). **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikv kúlové jamky.

Objekt č. 21/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt téměř kruhového půdorysu, U profil, mírně nerovné zaoblené dno, hladké stěny; objekt je zahlouben do objektu 1/2010 (východní sektor mezi sondami 3 a 5); objekt sousedí s nemovitými objekty stejného typu (22, 23/2010). **Rozměry:** průměr 0,94–1 m, hloubka 0,18 m. **Výplň:** žlutohnědá lehce promíšená (10 %) bělošedá středně ulehlá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (20 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikv dna objektu zásobního charakteru.

Objekt č. 22/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt téměř kvadratického půdorysu, širší U profil, mírně nerovné dno, hladké stěny; objekt je zahlouben do objektu 1/2010 (východní sektor mezi sondami 3 a 5); objekt sousedí s nemovitými objekty stejného typu (23, 21/2010). **Rozměry:** strany 1,36 a 1,5 m, hloubka 0,1–0,13 m. **Výplň:** žlutohnědá lehce promíšená (10 %) bělošedá středně ulehlá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (20 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikv dna objektu zásobního charakteru.

Objekt č. 23/2010 (obr. 5)

Popis: zahloubený objekt téměř kvadratického půdorysu, U profil, téměř ploché dno, hladké stěny, objekt je zahlouben do objektu 1/2010 (východní sektor mezi sondami 3 a 5), objekt sousedí s nemovitými objekty stejného typu (22, 21/2010). **Rozměry:** strany 1,06 a 0,8 m, hloubka 0,06–0,12 m. **Výplň:** žlutohnědá lehce promíšená (10 %) bělošedá středně ulehlá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (20 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská), VS1 – intruze. **Poznámka:** relikv dna objektu zásobního charakteru.

Objekt č. 25/2010 (obr. 6)

Popis: zahloubený objekt nepravidelného kruhového půdorysu (V hrana limitována hranicí skrývky), široký U profil („vanovitý“), mírně nepravidelné stěny a dno. **Rozměry:** průměr 1,4 m; hloubka 0,2–0,32 m. **Výplň 1:** tmavě šedá středně ulehlá sprašová hlína. **Výplň 2:** žluto-oranžová středně ulehlá vrstvička sprašové hlíny s vysráženými oxidy Fe a zřetelným propálením. **Výplň 3:** hnědočerná středně ulehlá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** keramika, vzorek výplně (20 l). **Datace:** mladší pravěk – LT. **Poznámka:** nístěj pece.

Objekt č. 26/2010 (obr. 6)

Popis: zahloubený objekt L půdorysu, stupňovitý U profil, objekt na S straně zabíhá mimo skrytou plochu. **Rozměry:** délka A 3,58 m, délka B (limitovaná) 2,5 m, šířky 0,4 m, 0,6 m, 1,3 m, hloubka 0,08–0,4 m. **Výplň 1:** tmavě šedá středně ulehlá sprašová hlína. **Výplň 2:** středně ulehlá černohnědá sprašová hlína. **Výplň 3:** středně ulehlá žlutohnědá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** podle charakteru půdorysu i zvrstvení by mohl být objekt interpretován jako relikv základového žlabu stavby kúlové (?) nadzemní konstrukce.

Objekt č. 28/2010 (obr. 6)

Popis: zahloubený objekt kruhového půdorysu, U profil, ploché dno, hladké stěny. **Rozměry:** průměr 0,54 m, hloubka 0,08 m. **Výplň:** žlutohnědá středně ulehlá sprašová hlína promíšená šedobílou (20 %). **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (20 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikv sloupové nebo zásobní jámy.

Objekt č. 29/2010 (obr. 6)

Popis: zahloubený objekt téměř kruhového půdorysu, U profil, ploché dno, hladké stěny. **Rozměry:** průměr 0,68 m, hl. 0,08 m. **Výplň:** žlutohnědá středně ulehlá sprašová hlína promíšená šedobílou (20 %). **Artefakty/ekofakty:** keramika, vzorek výplně (20 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikv sloupové nebo zásobní jámy.

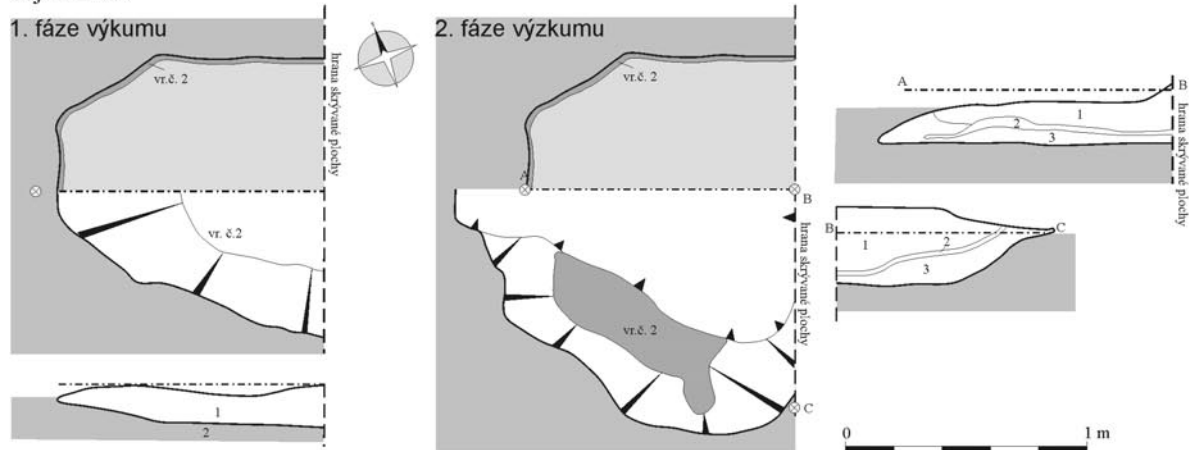
Objekt č. 30/2010 (obr. 6)

Popis: zahloubený objekt téměř kruhového půdorysu, U profil, téměř ploché dno, hladké stěny, objekt je zahlouben do objektu 1/2010 (východní sektor mezi sondami 3 a 5). **Rozměry:** průměr 0,56–0,6 m, hloubka 0,08 m. **Výplň:** tmavě šedá promíšená žlutohnědou (10 %) středně ulehlou sprašovou hlínou. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikv sloupové jámy.

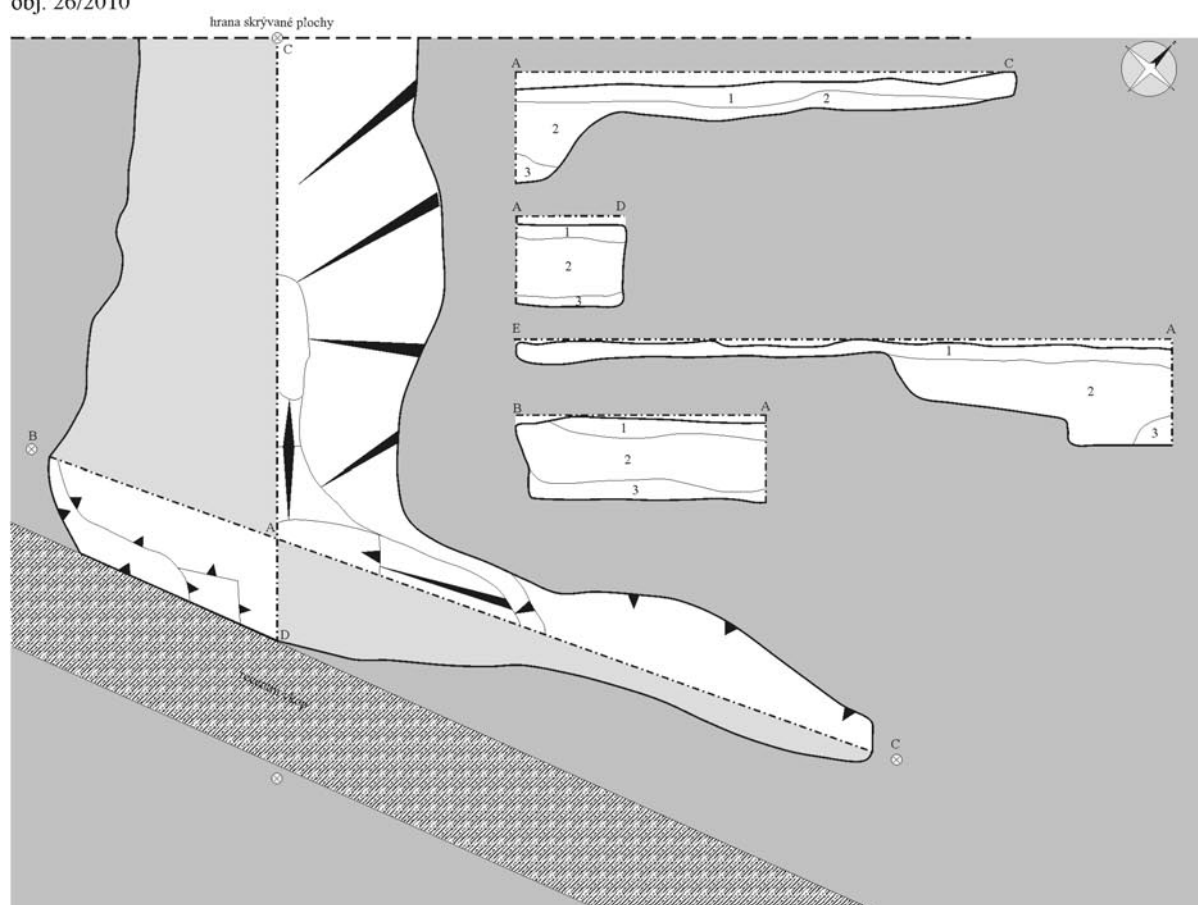
Objekt č. 31/2010 (obr. 6)

Popis: zahloubený objekt kruhového půdorysu, U profil, ploché dno, hladké stěny. **Rozměry:** průměr 0,38–0,44 m, hloubka 0,08 m. **Výplň:** hnědočerná středně ulehlá sprašová hlína silně promíšená s hnědočernou. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikv kúlové jamky.

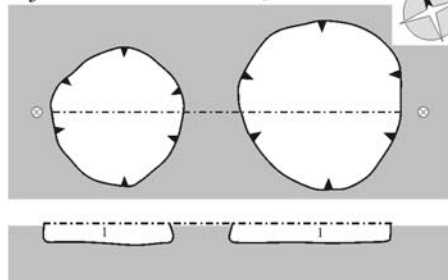
obj. 25/2010

obj. 26/2010

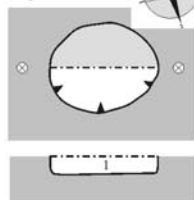
obj. 28/2010

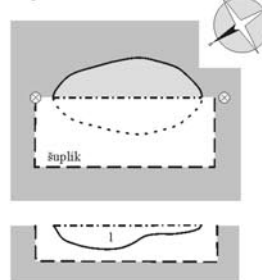
obj. 29/2010

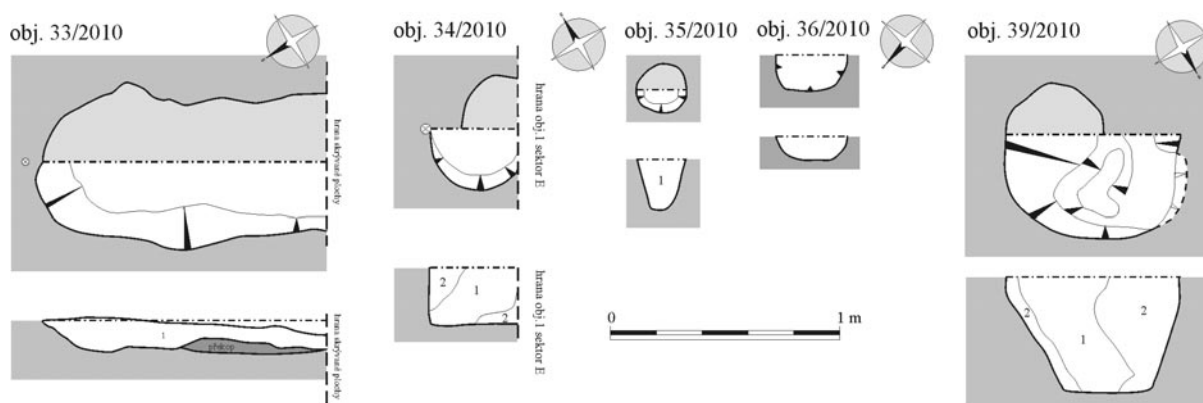
obj. 31/2010

obj. 32/2010

Obr. 6. Turnov – autobusový terminál. Půdorysy a řezy zkoumaných objektů 25, 26, 28, 29, 31, 32/2010

Obr. 7. Turnov – autobusový terminál. Půdorysy a řezy zkoumaných objektů 33–36, 39/2010

Objekt č. 32/2010 (obr. 6)

Popis: zahloubený objekt elipsovitého půdorysu, široký U profil s nepravidelně zaobleným dnem, hladké stěny. **Rozměry:** délka 0,6 m, šířka 0,4 m, hloubka 0,1 m. **Výplň:** žlutohnědá středně ulehlá sprašová hlína promíšená šedobilou (20 %). **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** relikv kulevé jamky.

Objekt č. 33/2010 (obr. 7)

Popis: zahloubený objekt nepravidelného elipsovitého půdorysu, široký U profil, nerovně zaoblené dno, hladké stěny. **Rozměry:** délka 1,7 m, šířka 0,9 m, hloubka 0,1–0,2 m. **Výplň:** tmavě šedá silně ulehlá jílovitá hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (20 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** sídlištní jáma.

Objekt č. 34/2010 (obr. 7)

Popis: zahloubený objekt kruhového půdorysu, mírně rozevřený U profil, ploché dno, hladké stěny. Objekt je zahlouben z vrstvy 2 objektu 1/2010 do podloží (sektor E, při východním řezu). **Rozměry:** průměr 0,48 m, relikv kule o průměru 0,2 m, hloubka 0,24–0,4 m. **Výplň 1:** hnědočerná středně ulehlá sprašová hlína. **Výplň 2:** hnědočerná středně ulehlá sprašová hlína lehce promíšená s hnědočernou. **Artefakty/ekofakty:** keramika, vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** kulevé jamka.

Objekt č. 35/2010 (obr. 7)

Popis: zahloubený objekt kruhového půdorysu, V profil, oblé dno, hladké stěny. **Rozměry:** průměr 0,2 m, hloubka 0,22 m. **Výplň:** středně ulehlá černohnědá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** kulevé jamka.

Objekt č. 36/2010 (obr. 7)

Popis: zahloubený objekt zřejmě kruhového půdorysu, konkávní U profil, ploché až zaoblené dno, hladké stěny, objekt leží v sektoru D obj. 1/2010 při severním řezu. **Rozměry:** průměr 0,3 m; hloubka 0,3 m. **Výplň:** středně ulehlá černohnědá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** kulevé jamka.

Objekt č. 38/2010

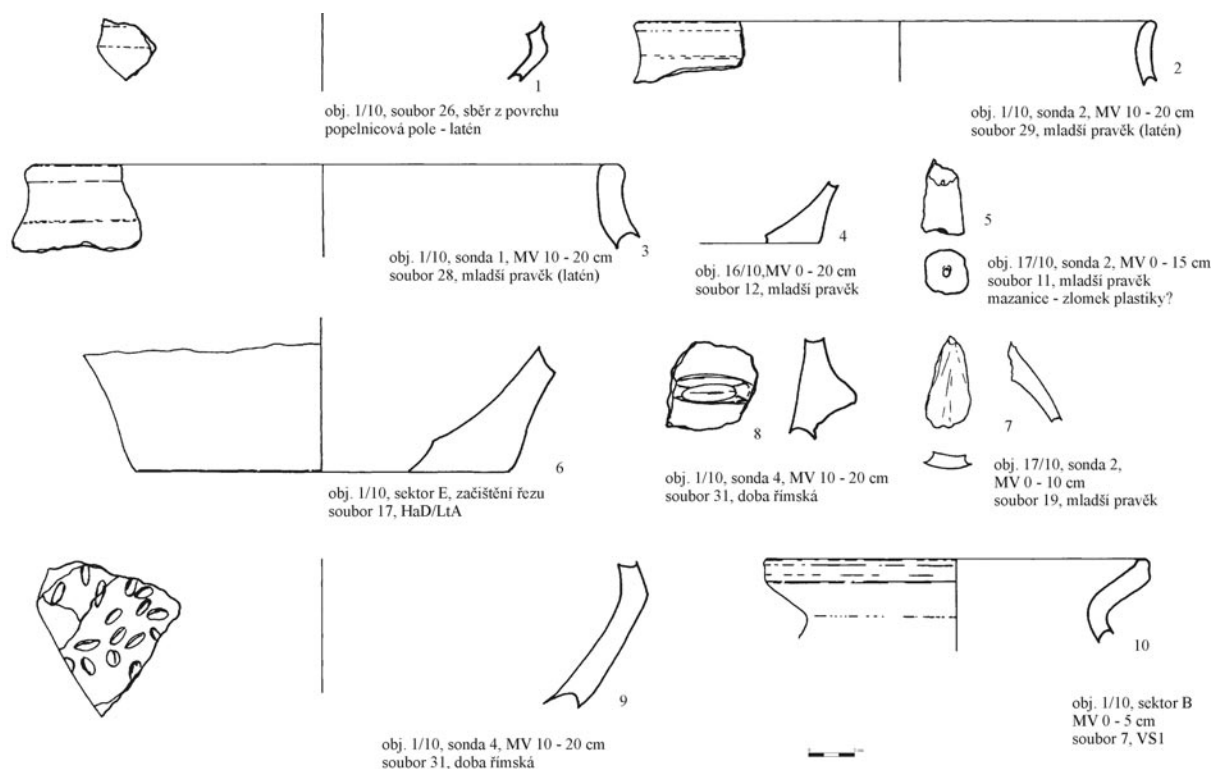
Popis: zahloubený objekt elipsovitého půdorysu, asymetrický U profil, ploché dno, hladké stěny. Objekt je zahlouben z úrovně 2 objektu 1/2010 (sonda 1, západní část, jižní řez). **Rozměry:** průměr 0,6 m, hloubka 0,08–0,1 m. **Výplň:** hnědočerná středně ulehlá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (10 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** kulevé jamka s asymetricky umístěným kulem.

Objekt č. 39/2010 (obr. 7)

Popis: zahloubený objekt nejspíše kruhového půdorysu, V profil, ploché dno, hladké stěny, na řezu patrný složitější způsob zaplnění – utržený blok stěny; objekt je zahlouben do podloží pod úrovní výplně objektu 1/2010 (sonda 5, východní sektor). **Rozměry:** průměr 0,7 m, hloubka 0,5 m. **Výplň:** hnědočerná středně ulehlá sprašová hlína. **Artefakty/ekofakty:** vzorek výplně (20 l). **Datace:** mladší pravěk (HaD – ml. d. římská). **Poznámka:** sloupová jáma.

Množina objektů	počet
A	16
B	7
C	1
D	1
E	6
Ch	1
Z	2
X	6

Tab. 1. Turnov – autobusový terminál. Počty jednotlivých typů nemovitých objektů zkoumaných v roce 2010. Legenda: A – kulevé jamka o průměru do 0,5 m; B – kulevé/sloupová jáma od průměru 0,51 do průměru 1 m; C – sídlištní jáma (blíže nespecifikované); D – pec; E – objekt zásobního charakteru – silo; CH – žlab, příkop; X – objekt přírodního původu; Z – redepozice kulturní vrstvy

Obr. 8. Turnov – autobusový terminál. Výběr artefaktů. 1) obj. 1/10, sektor E, začíštění řezu, soubor 17, HaD/LTA; 2) obj. 1/10, sonda 2, mechanická vrstva (dále MV) 10–20 cm; soubor 29, mladší pravěk (latén); 3) obj. 1/10, sonda 1, MV 10–20 cm; soubor 28, mladší pravěk (latén); 4) obj. 16/10, MV 0–20 cm; soubor 12, mladší pravěk; 5) obj. 17/10, sonda 2, MV 0–15 cm; soubor 11, mladší pravěk; mazanice – zlomek plastiky?; 6) obj. 1/10, sektor E, začíštění řezu; soubor 17, HaD/LTA; 7) obj. 17/10, sonda 2; MV 0–10 cm; soubor 19, mladší pravěk; 8–9) obj. 1/10, sonda 4, MV 10–20 cm; soubor 31, doba římská; 10) obj. 1/10, sektor B; MV 0–5 cm; soubor 7, VS1

ARTEFAKTY A EKOFAKTY

Z výplní nemovitých objektů a kulturní vrstvy byl získán nepočtený soubor artefaktů a ekofaktů. Přesto zejména fragmenty keramiky poměrně jednoznačně datují pravěkou komponentu do závěrečného období kulturního komplexu popelnicových polí (starší až mladší doba železná – HaD2–LTA – LTC2/D1) s intruzí ze starší doby římské. Kalibrované radiokarbonové datum z objektu 17 dokládá antropogenní aktivitu ještě v mladší době římské (3.–4. stol.). Chronologickou hodnotu mají zejména technologické prvky (stopy obtáčení, vysoké zastoupení křemitého ostríva a slídy atd.). Do starší doby římské náleží zlomek stěny teriny s prstovými vrypy ze sondy 4 z obj. 1/2010 (obr. 8:9, soubor 31 – viz sídelní komponenta starší doby římské – Turnov – Maškovy zahrady, obj. 201/1995 – *Prostředník* 1996, 15, tab. 2:14).

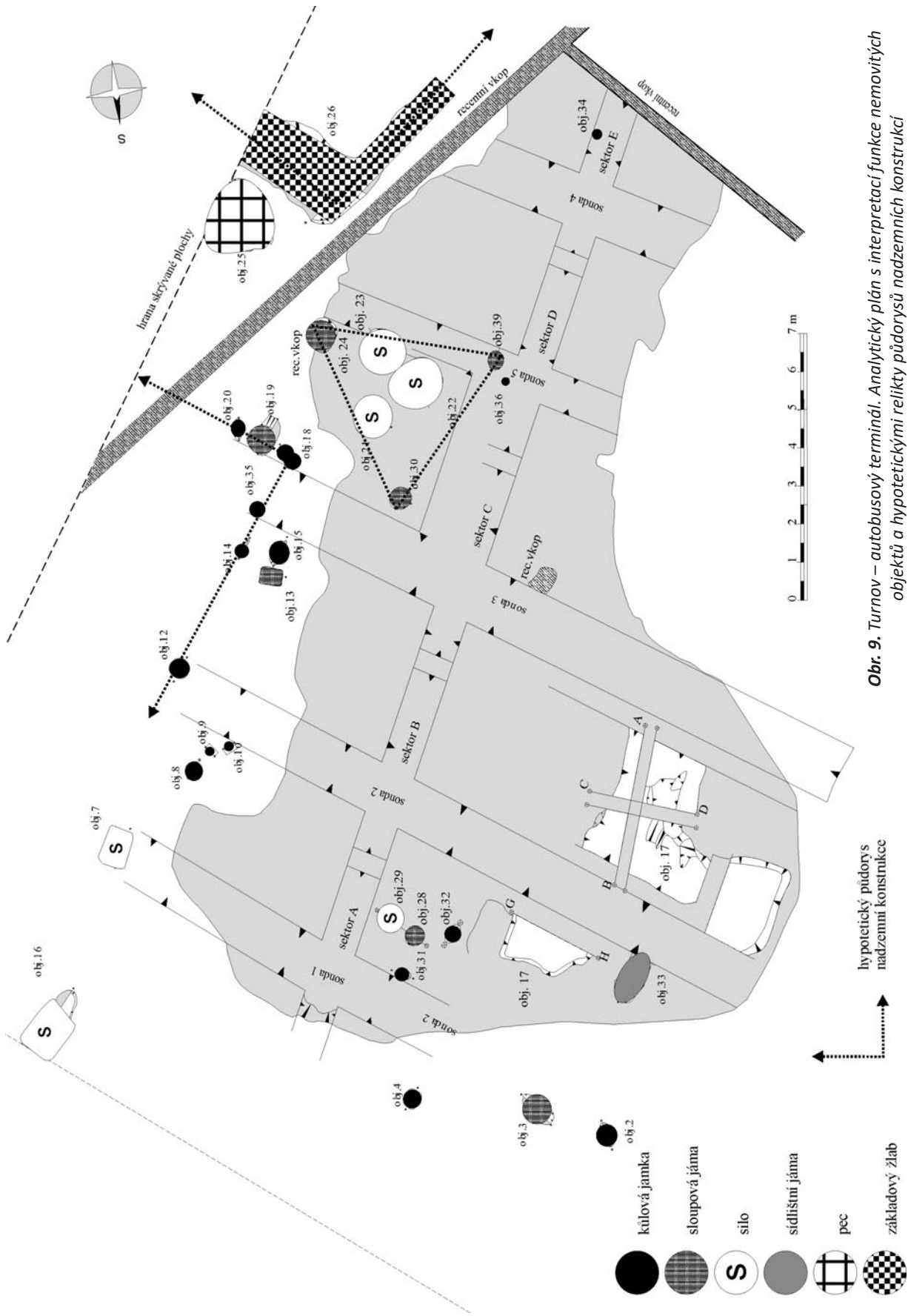
Další doprovodný inventář tvoří štípaná industrie, která by ale mohla být dokladem i starší antropogenní aktivity v bezprostředním okolí zkoumané lokality.

Ostatní artefakty (sklovina/struska a mazanice) již nemají v této problematice vypovídací hodnotu. Fragmenty skloviny/strusky mají zřejmou souvislost s pecí (obj. 25), která byla zkoumána při východním okraji plochy (objekt je datován do „mladšího pravěku“).

Zajímavým se jeví nález čtyř zlomků mazanice, které by snad mohly pocházet z plastiky (zlomek válcové nožky? – obr. 8:5, soubor 11).

INTERPRETACE NÁLEZOVÉ SITUACE

Při záchranném výzkumu byla odkryta sídelní komponenta, kterou lze podle artefaktů datovat do HD2/LTA–LTC/D s intruzí ze starší doby římské, vrcholného a pozdního středověku. Pro ověření absolutního datování nálezkové situace byl odebrán vzorek z obj. 17, který byl pomocí artefaktů datován do doby římské. Radiokarbonové datum přineslo 2 intervaly 258–286 AD (9,1 %) 323–417 AD (86,3 %), kalibrované s křivkou IntCal13. Celkem bylo nalezeno 39 nemovitých objektů, z nichž největší počet připadá

Obr. 9. Turnov – autobusový terminál. Analytický plán s interpretací funkce nemovitých objektů a hypotetickými reliktů půdorysů nadzemních konstrukcí

na kúlové jamky (16), dále na sloupové jámy (7) a síla (6). Byla zkoumána jedna sídlištní jáma, jedna pec a jeden žlabovitý objekt L-půdorysu. U šesti objektů jsme neprokázali antropogenní původ. V centrální části zkoumané plochy se nachází nejrozsáhlejší nemovitý útvar obj. 1/10, který můžeme interpretovat jako redepozici kulturní vrstvy do terénní deprese. K tomuto procesu došlo ještě před osídlením v závěru starší doby železné, protože do této kulturní vrstvy je zahloubena řada objektů.

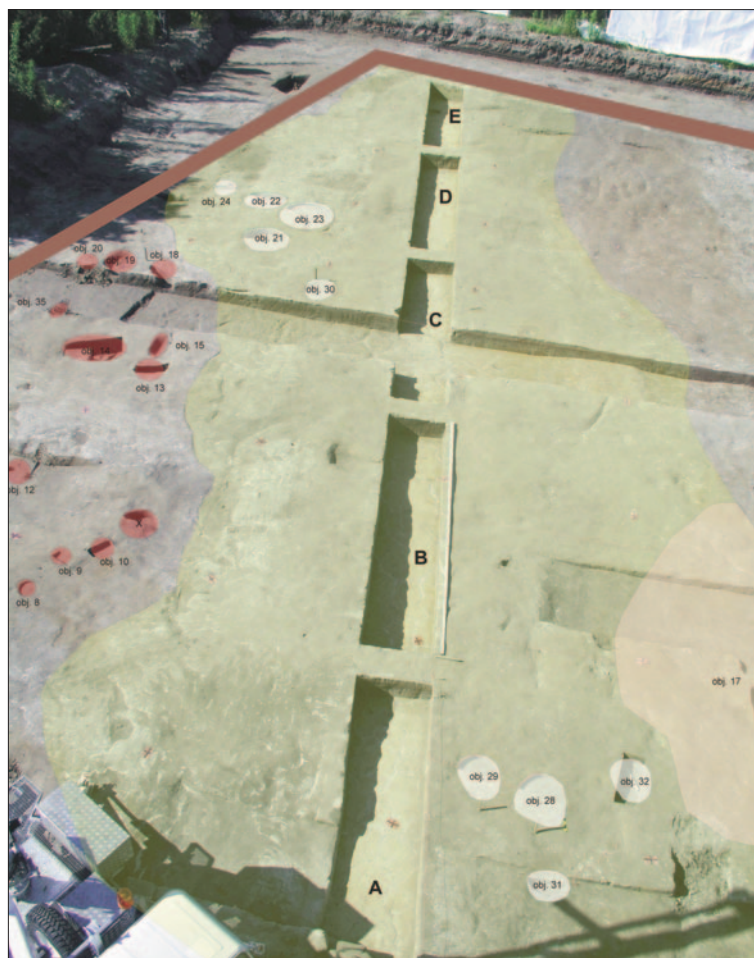
Na základě prostorových vztahů mezi objekty je možné hypoteticky naznačit i relikty půdorysů nadzemních konstrukcí. Kúlové jamky a sloupové jámy č. 12, 14, 35, 18, 19, 20 tvoří linii tvaru L v ose světových stran při východní hranici zkoumané plochy (konstrukce A). Podobně orientovaný tvar má i žlabovitý objekt 26 (konstrukce B), který se nachází cca 7 m jižně od hypotetické konstrukce A.

Velmi zajímavá se jeví trojúhelníková dispozice reliktních tří objektů zásobního charakteru č. 21, 22 a 23 (konstrukce C). Otázkou zůstává, zda s touto dispozicí nesouvisí i tři sloupové jámy shodně situované ve vrcholech trojúhelníku (obj. 24, 30 a 39).

Při východní hranici zkoumané plochy se nachází reliktní jednoduché zahloubené oválné pece (obj. 25).

Antrakologický rozbor prokázal dominantní zastoupení borovice lesní (*Pinus sylvestris*; 36,3 %) a dubu (*Quercus* sp.; 25,9 %), dále pak jedle bělokoré (*Abies alba*; 14,5 %), buku lesního (*Fagus sylvatica*; 7,2 %) a břízy (*Betula* sp. 6,0 %). Tato druhová skladba naznačuje, že vedle palivového dřeva je hojně zastoupeno i dřevo konstrukční. To svědčí o výrazně vyšším lidském impaktu na okolní vegetaci. V době existence sídliště se v blízkém okolí nacházelo bezlesí s křovinami, porostliny a velmi světlé porosty lesa (Novák 2017).

Objev sídelní komponenty ze starší a mladší doby železné souvisí s vysokou pravděpodobností se žárovým pohřebištěm „turnovského typu“, které bylo páterem J. Hájkem objeveno v roce 1925 v prostoru Aehrenthalovy cihelny.

Obr. 10. Turnov – autobusový terminál. Pohled na plochu výzkumu z vysokozdvíže plošiny. Projekce nálezové situace

LITERATURA

- Bláhová-Sklenářová, Z. – Prostředník, J. 2007: Stavby kultury s lineární keramikou v Turnově „Maškových zahradách“. In: Archeologické studie Univerzity Hradec Králové 1. Otázky neolitu a eneolitu našich zemí. Hradec Králové, 14–24.
- Bláhová-Sklenářová, Z. – Prostředník, J. 2007a: Chronologie sídliště lužické kultury v Turnově „Maškových zahradách“. In: Doba popelnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z IX. konference, Bučovice 3.–6. 10. 2006. Brno, 53–66.
- Buchtela, K. 1908: Nové prehistorické nálezy na Turnovsku, Časopis Společnosti přátel starožitností českých 15, 108–110.

- Droberjar, E. – Prostředník, J. 2004: Turnov-Maškovy zahrady – germánský dvorec ze 3. století, Památky archeologické 95, 31–106.
- Filip, J. 1947: Dějinné počátky Českého ráje. Praha.
- Novák, J. 2017: Antrakologická analýza biomateriálu ze sídlištních objektů ze starší doby železné až mladší doby římské v Turnově, Archeologie ve středních Čechách 21, 823–826.
- Profantová, N. – Prostředník, J. 2014: Raně středověké sídliště v Turnově – Maškových zahradách, Archeologie ve středních Čechách 18, 583–630.
- Prostředník, J. 1996: Záchranný výzkum sídliště lidu popelnicových polí a doby římské v Turnově, Pojizerský sborník 3, 39–80.
- Prostředník, J. 2001: Nové výzkumy sídlišť lidu popelnicových polí na Turnovsku. In: Příspěvky z V. kolokvia „Období popelnicových polí a doba halštatská“. Pardubice, 97–132.
- Prostředník, J. a kol. 2010: Turnov – Maškovy zahrady. Příběh prastaré osady na břehu Jizery. Turnov.
- Prostředník, J. – Šída, P. 2004: Lužická skupina kultury se šňůrovou keramikou v Pojizeří. In: M. Lutovský (ed.), Otázky neolitu a eneolitu 2003. Praha, 307–354.
- Prostředník, J. – Šída, P. 2013: Záchranný výzkum výrobního okrsku ze závěru neolitu v Turnově-Nudvojovicích. In: I. Cheben – M. Soják (eds.), Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2010. Archaeologica Slovaca Monographiae Communicationes, Tomus XV. Nitra, 263–298.
- Šimák, J. V. 1907: VI. zpráva musea turnovského za rok 1905–1906. Turnov.
- Šimák, J. V. 1909: Soupis památek historických a uměleckých politického okresu turnovského. Praha.
- Waldhauser, J. 1976: Turnovský typ kultury lidu popelnicových polí v severních Čechách. Archeologický výzkum v severních Čechách IV. Teplice.
- Waldhauser, J. 1995: Spory o bojovníka, Od Ještěda k Troskám 2, č. 4, 33–35.

The excavation of an Early Iron Age to Late Roman period settlement in Turnov

In 2010, during a rescue excavation, a settlement component was unearthed which can be dated to HD2/LT A – LT C/D based on discovered artefacts – with intrusions dating from the Early Roman period and the High and Late Middle Ages. Thirty-nine features were investigated in total. Post holes were most numerous (16 features), followed by pole holes (7) and silos (6). One settlement pit, one oven and one trough-shaped feature with an L-shaped ground plan were investigated, too. We were not able to prove anthropogenic origin in the case of six features. In the central part of the excavated area, there is situated the most extensive structure (feature 1), which can be interpreted as a cultural layer redeposited into a geological depression. This process had probably already occurred before human occupation at the close of the Early Iron Age because several features are sunk into this cultural layer. It is hypothetically possible to reconstruct the original ground plans of 3 above-ground structures, based on spatial relationships between the features. Structure A – post and pole holes 12, 14, 35, 18, 19, 20 form an L-shaped line. Trough-shaped feature 26 (structure B) has a similarly oriented form. The triangular arrangement of the remnants of three features resembling storage facilities (features 21, 22 and 23, structure C) seems to be quite interesting. The discovered settlement component of the Early and Late Iron Age is probably linked to a cremation cemetery of the "Turnov type" which was discovered nearby in 1925.

(English by Jan Machula)

Fig. 1. Prehistoric and early medieval finds in Turnov and its immediate vicinity

Fig. 2. Geodetic survey of test pits from excavation stages 1 and 2

Fig. 3. Geodetic survey of the excavation situation during stage 2

Fig. 4. Topographic survey of the excavation situation (the grey colour indicates the ground plan of feature 1/2010).

Fig. 5.–7. Ground plans and cross-sections of investigated features

Fig. 8. Selected artefacts

Fig. 9. Analytic plan with interpretation of the function of the immovable features and hypothetical remnants of ground plans of above-ground structures

Fig. 10. View of the excavation area. Projection of the excavation situation